

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН
КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН**

«Палладекс КР» жоопкерчилиги чектелген коомунун жана «Текстоник» жабык акционердик коомунун кайрылуусуна байланыштуу «Жер казынасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 53-беренесинин 2-бөлүгүнүн жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2012-жылдын 14-декабрындагы №834 «Жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндө ченемдик укуктук актыларды бекитүү жөнүндө» токтому менен бекитилген «Жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияларды кармоо үчүн төлөмдү эсептөөнүн жана төлөөнүн тартиби жөнүндө» Жобонун 12-пунктунун конституциялуугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

2015-жылдын 5-октябры

Бишкек шаары

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу – судья М. Ш. Касымалиевдин, судьялар – К. Абдиев, Ч. А. Айдарбекова, М. Р. Бобукеева, К. М. Киргизбаев, Э. Т. Мамыров, А. О. Нарынбекова, Э. Ж. Осконбаев, Ч. О. Осмонова, Ж. И. Саалаевдын курамында,

сот жыйналышынын катчысы М. Э. Толобалдиевдин катчылыгы менен,

кайрылуучу тарап – ишеним каттын негизинде аракеттенген «Палладекс КР» жоопкерчилиги чектелген коомунун жана «Текстоник» жабык акционердик коомунун өкүлү Т. А. Токтакунованын;

жоопкер-тарап – ишеним каттын негизиндеги Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин өкүлү Т. Ы. Ырысбековдун; ишеним каттын негизиндеги Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн өкүлү А. И. Акматалиевдин;

башка жак – ишеним каттын негизиндеги Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу геология жана минералдык ресурстар боюнча Мамлекеттик агенттигинин өкүлү Э. Т. Мукановдун катышуулары менен, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 6, 8, 9, 10-бөлүктөрүн жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 4, 18, 19, 37 жана 42-беренелеринин талаптарын жетекчиликке алып, ачык соттук жыйналышында «Жер казынасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 53-беренесинин 2-бөлүгүнүн жана лицензияны берүүнүн биринчи берген күндөн баштап жүргүзүлгөн лицензиялык төлөмдөрдү, ошондой эле 2012-жылдын 9-августундагы №160 «Жер казынасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы күчүнө киргенге чейин берилген лицензиялар боюнча төлөө мөөнөтүн эсептеп чыгаруу тартибин жөнгө салуучу, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2012-жылы 14-декабрындагы №834 «Жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндө ченемдик укуктук актыларды бекитүү жөнүндө» токтому менен бекитилген «Жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияларды кармоо үчүн төлөмдү эсептөөнүн жана төлөөнүн тартиби жөнүндө» Жобонун 12-пунктунун конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти карады.

Ишти кароого «Палладекс КР» жоопкерчилиги чектелген коомунун Т.А. Токтакунованын атынан жана «Текстоник» жабык акционердик коомунун башкаруучу директору Чжан Цзе атынан, анын ишеним каттын негизинде өкүлү болгон Т.А. Токтакунованын өтүнүчү себеп болду.

Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 53-беренесинин 2-бөлүгү жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2012-жылдын 14-декабрындагы №834 «Жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндө ченемдик укуктук актыларды бекитүү жөнүндө» токтому менен бекитилген «Жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияларды кармоо үчүн төлөмдү эсептөөнүн жана төлөөнүн тартиби жөнүндө» Жобонун 12-пункту Конституцияга ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктүн пайда болуусу ишти кароого негиз болду.

Ишти сот жыйналышына даярдоону жүргүзгөн судья-баяндамачы М.Р. Бобукееванын маалыматын угуп, көрсөтүлгөн материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т А П Т Ы :

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2014-жылдын 25-августунда «Палладекс КР» жоопкерчилиги чектелген коомунун кызыкчылыгындагы Т. А. Токтакунова «Жер казынасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 53-беренесинин 2-бөлүгү жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2012-жылдын 14-декабрындагы №834 «Жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндө ченемдик укуктук актыларды бекитүү жөнүндө» токтому менен бекитилген «Жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияларды кармоо үчүн төлөмдү эсептөөнүн жана төлөөнүн тартиби жөнүндө» Жобонун 12-пункту Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 5-бөлүгүнө, 20-беренесинин 1, 3–бөлүктөрүнө карама-каршы келет деп таануу жөнүндө өтүнүчү менен кайрылган.

Т. А. Токтакунованын өтүнүчүнөн, «Палладекс КР» жоопкерчилиги чектелген коомунун юридикалык жак катары чыгаары белгилүү болду, анын ишмердүүлүгүнүн негизги түрү болуп тиешелүү лицензиялардын негизинде

пайдалуу кендерди чыгуучу жерлерди издөө жана чалгындоо иштери болуп саналат. Жер казынасын колдонуу укугуна лицензия алган учурда 1997-жылдын 24-июнундагы «Жер казынасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы колдонулган, ага ылайык салык төлөмдөрүнүн эки түрү бар болчу: бонус жана роялти.

2012-жылдын 9-августундагы «Жер казынасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы тарабынан жаңы салык төлөмү киргизилди, анда эсептөө методикасы, 2012-жылдын 14-декабрындагы №834 Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтому менен бекитилген «Жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияларды кармоо үчүн төлөмдү эсептөөнүн жана төлөөнүн тартиби жөнүндө» Жобо менен аныкталган.

Жогоруда айтылган ченемдик укуктук актыларга ылайык, лицензиялык төлөмдөрдү 2012-жылдын 9-августундагы №160 «Жер казынасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы күчүнө киргенче берилген лицензияларга карата төлөөнүн өлчөмдөрүн аныктоо үчүн мөөнөтүн эсептөө лицензиялардын биринчи жолу берилген датасынан баштап жүргүзүлөт.

Арыз ээси, жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияларды кармоо үчүн төлөмдү эсептеп берүүгө байланыштуу жоопкерчилик дагы көбөйөт, муну менен «Палладекс КР» жоопкерчилиги чектелген коомунун укугу жана кызыкчылыктары бузулуп жатат деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2014-жылдын 7-октябрындагы аныктамасы менен «Палладекс КР» жоопкерчилиги чектелген коомунун кызыкчылыгындагы Т. А. Токтакунованын өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынган.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2014-жылдын 15-октябрында «Текстоник» жабык акционердик коомунун башкаруучу директору Чжан Цзе атынан жана анын өкүлү Т. А. Токтакунованын «Жер казынасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын

Мыйзамынын 53-беренесинин 2-бөлүгү жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2012-жылдын 14-декабрындагы №834 токтому менен бекитилген «Жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияларды кармоо үчүн төлөмдү эсептөөнүн жана төлөөнүн тартиби жөнүндө» Жобонун 12-пункту Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 5-бөлүгүнө, 20-беренесинин 1, 3-бөлүктөрүнө карама-каршы келет деп таануу жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

«Текстоник» жабык акционердик коомунун жүйөлөрү «Палладекс КР» жоопкерчилиги чектелген коомунун өтүнүчүндө камтылган негиздемесине окшош.

Өтүнүчтөн жана ага тиркелген материалдардан, «Текстоник» жабык акционердик коому юридикалык жак болуп эсептелээри белгилүү болду, анын ишмердүүлүгүнүн негизги түрү болуп, геологиялык изилдөө максатында жер казынасын пайдалануу укугуна лицензиясы бар пайдалуу кендерди издөө, геологиялык чалгындоо, иштеп чыгуу, казуу жана байытуу болуп эсептелет.

Арыз ээсинин пикири боюнча, жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияны кармоо үчүн төлөмдү эсептеп берүүгө байланыштуу жоопкерчилик дагы көбөйөт, муну менен «Текстоник» жабык акционердик коомунун укугу жана кызыкчылыктары бузулуп жатат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2014-жылдын 3-ноябрындагы аныктамасы менен «Текстоник» жабык акционердик коомунун өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынган.

Жогоруда өтүнүчтөрдүн предмети бир бирине окшош болгондуктан, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 30-беренесинин 1-бөлүгүнүн 6-пунктунун талаптарына ылайык, судья-баяндамачы 2014-жылдын 13-ноябрындагы аныктамасы менен «Текстоник» жабык акционердик коомунун жана «Палладекс КР» жоопкерчилиги чектелген коомунун талаптары бир

конституциялык өндүрүшкө бириктирилген.

Сот жыйналышында кайрылуучу тарап өзүнүн талаптарын колдоп, аларды канааттандырууну өтүнүштү.

Жоопкер-тараптын өкүлү кайрылуучу тараптын жүйөлөрү менен макул болбой, аларды негизсиз деп жана өтүнүчтөрдү канааттандыруусуз калтырууну суранды.

Конституциялык палата тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, башка жактардын иш боюнча берген түшүндүрмөлөрүн угуп, иштин материалдарын изилдеп, төмөнкүдөй тыянактарга келди:

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, Конституциялык палата кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу боюнча күмөн жараткан бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Ошентип, ушул иш боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын кароо предмети болуп төмөнкүдөй мазмундагы:

1) «Жер казынасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 53-беренесинин 2-бөлүгү каралат:

«Лицензиялык төлөмдөрдү, анын ичинде ушул Мыйзам күчүнө киргенче берилген жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияларга карата төлөө мөөнөтүн эсептөө лицензиялардын биринчи жолу берилген датасынан баштап жүргүзүлөт.».

2012-жылдын 9-августундагы №160 «Жер казынасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы мыйзамдарда белгиленген тартипте кабыл алынган, «Эркин-Тоо» гезитинде 2012-жылдын 17-августунда №73-74 жарыяланган, Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы мыйзам болуп саналат;

2) Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2012-жылдын 14-декабрындагы №834 «Жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндө ченемдик укуктук актыларды бекитүү жөнүндө» токтому менен бекитилген «Жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияларды кармоо үчүн төлөмдү эсептөөнүн жана төлөөнүн тартиби жөнүндө» Жобонун 12-пункту каралат:

«Кыргыз Республикасынын 2012-жылдын 9-августундагы N 160 «Жер казынасы жөнүндө» Мыйзамы күчүнө киргенге чейин берилген лицензиялар боюнча лицензиялык төлөмдөрдү төлөө өлчөмүн аныктоо үчүн мөөнөттү эсептөө лицензияны биринчи берген күндөн баштап жүргүзүлөт. Мында лицензия иш жүзүндө колдонулган мезгил гана эсепке алынат.»

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2012-жылдын 14-декабрындагы №834 «Жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндө ченемдик укуктук актыларды бекитүү жөнүндө» токтому мыйзамдарда белгиленген тартипте кабыл алынган, «Эркин-Тоо» гезитинде 2012-жылдын 25-декабрында №115 жарыяланган, Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы мыйзам болуп саналат.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 5-бөлүгүнө ылайык жер, анын кен байлыктары, аба мейкиндиги, суулары, токойлору Кыргыз Республикасынын гана менчиги болуп эсептелет.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 6-бөлүгүнө ылайык менчик ээлеринин өз укуктарын ишке ашыруунун чектери жана тартиби, аларды коргоонун кепилдиктери мыйзам менен аныкталат. Көргөзүлгөн конституциялык жоболордун маанисинен алып караганда, жер казынасын пайдалануу тармагындагы мамлекеттик укуктук жөнгө салуунун тартиби өзүнчө мыйзамды кабыл алуу аркылуу гана ишке ашырылат.

«Жер казынасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 3-беренесинин жоболору конституциялык түзүлүшкө, жер казынасы Кыргыз Республикасынын жеке менчиги болуп санала тургандыгы жөнүндө кабарлайт. Аталган Мыйзам жеке менчик ээси катары мамлекеттин жеке

жана юридикалык жактар, ошондой эле башка мамлекеттер менен жер казынасын пайдалануудан келип чыккан мамилелерин жөнгө салат (1-берене).

Бул учурда жер казынасын пайдаланууга укук берүү боюнча мамилелердин негизине лицензиялык тутум коюлган, ал анын жардамы менен мамлекет жаратылышты пайдалануу жана айлана чөйрөнү коргоо тармагында көзөмөлдү жана жөнгө салууну ишке ашырылып жаткан ыкмалардын бири болуп саналат. Андан сырткары, лицензия берүүчү укуктук институт жер казынасын колдонууну рационалдуу пайдаланууну камсыз кылуучу каражаттардын бири болуп саналат, анда жер казынасын пайдаланууну жөнгө салуучу, аткаруу үчүн милдеттүү болгон эрежелер орнотулат. Мындай эрежелерди орнотуу, жер казынасын колдонуу тармагындагы укуктук мамилелер элдик мүнөзгө ээ экендиги менен шартталган, ал Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 5-бөлүгүндө бекитилген конституциялык ченемде ушундай деп жазылган, анда Кыргызстандын элинин жашоосунун жана ишмердүүлүгүнүн негизи катары бирдиктүү экологиялык тутумду сактап калуу максатында, мамлекеттин өзгөчө кайтаруусу алдында турган жер казынасын пайдалануу зарылдыгы жөнүндө айтылат.

Ошентип, жер казынасын пайдаланууну лицензиялоонун максаты болуп, жер казынасын рационалдуу жана комплекстүү пайдалануу болуп саналат, бул анын коомдук-укуктук жаратылышын көргөзүп турат.

3. Тигил же бул жер казынасын пайдаланууга болгон лицензиянын болушу тиешелүү салык жана салык эмес төлөмдөрдүн төлөөчүсүн аныктоо маселесинде негиз салуучу болуп эсептелет.

Салыктык төлөмдүн салык эмес төлөмдөн айырмасынын юридикалык критерийи катары ченемдик-тармактык жөнгө салуунун белгиси эсептелет, ага ылайык салыктык мамилелер салык мыйзамдарынын ченемдери менен жөнгө салынат, ал эми салык эмес милдеттүү төлөмдөр - укуктун башка тармактарынын ченемдери менен жөнгө салынат.

Белгилей кетүү керек, салыктык эмес төлөмдөр салык төлөмдөрү сыяктуу эле мамлекет жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы тарабынан берилген элдик бийликтин атрибуту болуп эсептелет, анткени жогоруда аталган фискалдык төлөмдөрдүн негизги багыты – ачык бийликтин каржы ресурсун калыптандыруу болуп саналат. Төлөнүп жана мамлекеттик казынага түшүп жаткан салыктардан айырмаланып, салык эмес төлөмдөр ачык бийликтин айрым субъектилеринин пайдасына да төлөнүшү мүмкүн.

«Салыктык эмес төлөмдөр» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен, жер казынасын пайдалануучу тарабынан жергиликтүү маанидеги инфратүзүмдөрдү өнүктүрүүгө жана күтүүгө коротула турган салыктын түрү болуп санала турган чегерүү каралган. Ошондой эле, аталган Мыйзамдын 19-2-беренеге ылайык жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияны кармап туруу үчүн төлөмдүн суммасын төлөө тартиби жана мөөнөттөрү Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан аныкталат, жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияны кармап туруу үчүн төлөм болсо Кыргыз Республикасында пайдалуу кен байлыктарды издөөгө жана/же чалгындоого жана/же иштетүүгө укук алган жер казынасын пайдалануучу тарабынан төлөнөт.

Жогоруда аталган лицензиялык салыктык эмес төлөм коомдук-укуктук төлөмдөрдүн өзгөчө түрү болуп эсептелет, аны алуу бир гана мамлекеттин фискалдык кызыкчылыгын канааттандырууга багытталбастан, жер казынасын пайдаланууну комплекстүү, натыйжалуу жана рационалдуу пайдаланып, коргоо маселелерин чечүүгө мүмкүндүк берет.

Кыргыз Республикасынын Конституциясы, анын 13-беренесинин 55-беренеси менен өз ара байланышынан алып карагандай, мыйзам менен орнотулган салык жана жыйым түрүндө милдеттүү айкын төлөмдү алууга жол берет. Салыктык жана салыктык эмес катары милдеттүү төлөмдөрдүн укуктук жаратылышы жөнүндөгү маселе конституциялык мүнөзгө ээ, анткени мыйзамдуу бекитилген салыктар жана жыйымдар менен байланыштуу.

Ошентип, салыктык эмес төлөмдөр салыктар сыяктуу эле ачык мүнөздөгү мыйзам менен бекитилген жана милдеттүү түрдө төлөнгөн конституциялык жол берилген төлөмдөр болуп саналат. Ушуга байланыштуу, мыйзам чыгаруучу, Кыргыз Республикасынын Конституциясы менен берилген дискрециядан, жер казынасын пайдалануучуларды жер казынасын натыйжалуу, тез өздөштүрүүгө түрткү берүүчү экономикалык механизм катары жер казынасын колдонуу укугуна лицензияны кармоо үчүн төлөм орноткон, жана ал жергиликтүү аймакты жана калкынын социалдык-экономикалык маселелерин чечүү үчүн жергиликтүү бюджетти колдоого багытталган.

4. Арыз ээси, лицензиялык төлөмдөрдү төлөөнүн өлчөмүн аныктоо тартибин туура эмес деп эсептейт, ал Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтү жер казынасын пайдаланууга лицензияны кармоо үчүн төлөмдү эсептөөнү лицензиясы бар мезгилге кайтарым күч берүү менен киргизген деп эсептейт. Бул көз карашта талашка түшкөн ченем менен орнотулган укуктук жөнгө салуунун тең ченемдүүлүгүн, эң биринчи учурда салык төлөө жана башка милдеттүү салыктык эмес төлөмдөрдү төлөөнүн адилеттүүлүк жана кыймылдуулук принциптерин менен өз ара байланышта баалоо керек.

Адилеттүүлүк принциби, коомдук мамилелердин укуктары жана милдеттери мазмуну боюнча да, социалдык баалуулугу боюнча да бирдей болушу керек экендигин түшүндүрөт, ал жеке жана коомдук кызыкчылыктарды камсыздоого багытталган.

Адилеттүүлүк принцибинин юридикалык аспектиси салыктарды жана милдеттүү салыктык эмес төлөмдөрдү адилеттүү администрлөө камсыз кылууга багытталган. Бул принциптин экономикалык аспектиси, салык жүгүн бирдей бөлүштүрүүнү болжолдойт, анда ар бир салык төлөөчү мамлекеттин керектөөлөрүн мамлекеттин колдоосу алдында жана анын колдоосу менен алып жаткан кирешелерге өлчөмдөш каржылоодо материалдык катышууга ээ болот.

Адилеттүү салык төлөө мамлекеттин, коомдун жана салык төлөөчүлөрдүн финансылык кызыкчылыктарынын гармониялуу айкалыштыруунун негизинде түзүлүшү керек.

Салык тутумунун кыймылдуулук принциби, салыктык жана салык эмес төлөмдөр мамлекеттин социалдык-экономикалык жагдайынан жана мамлекеттин мүмкүнчүлүктөрүнөн улам өзгөрүшү мүмкүн экендигин билдирип турат. Бул учурда бул принцип жаңы салыктарга жана салыктык эмес төлөмдөргө кайтарым күчтү берүүгө жол бербейт.

Ошентип, аталган принциптер жаңы салыктарга жана салыктык эмес төлөмдөргө кайтарым күчтү берүүнүн мүмкүн эместигин орнотот, ал эми аларды киргизүү мамлекеттин социалдык-экономикалык жагдайы менен шартталат, анда мамлекеттин, коомдун жана салык төлөөчүлөрдүн кызыкчылыгы эске алынат.

Мыйзам чыгаруучу, жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияларды кармоо үчүн төлөмдү эсептөөнүн жана төлөөнүн тартибин укуктук жөнгө салууну ишке ашыруу менен, жогоруда аталган принциптердин алкагынан чыккан жок жана толук өлчөмдө Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 5-бөлүгүндө каралган конституциялык мыйзамдарга туура келет. Лицензияны кармагандыгы үчүн төлөм, «Жер казынасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 53-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык, анын күчүнө кирген учурдан баштап алынат, ал Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан бекитилген методика боюнча алынат. Аталган Мыйзам расмий жарыяланган күндөн бир ай өткөндөн баштап күчүнө кирген. Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан бекитилген лицензиялык төлөмдү жүргүзүү методикасы «Жер казынасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 53-беренесинин талаптарына ылайык аныкталган жана жер казынасын пайдаланууга болгон лицензиянын иш жүзүндө алган учурунун эсептөөнү караган. Мыйзам чыгаруучунун төлөмдү аныктоого карата мындай мамилеси адилеттүү болуп эсептелет жана бир жер казынасын пайдалануучулардын

башкалардын алдында артыкчылыгын жокко чыгарат жана жер казынасын пайдалануу укугун жаңы гана алган жер казынасын пайдалануучулардын укугун басмырлабайт. Ошондуктан, лицензиялык төлөмдүн баасын аныктоодогу мыйзам чыгаруучу тарабынан колдонулган ыкма төлөмдү эсептөө методикасына гана тиешелүү, ал аркылуу лицензияны кармаганы үчүн төлөмгө кайтарым күчтү бере албайт.

Мындан сырткары, мыйзам чыгаруучу, пайдалуу кендерди издөө чалгындоо жана иштеп чыгууга лицензияны кармоо үчүн жаңы төлөм механизмдин киргизүү учурунда жер казынасын пайдалануучу тарабынан лицензиялык аянттарды оптималдаштыруу үчүн адаптациялоо мезгилин караган.

Ушуга байланыштуу, субъекттин лицензияны иш жүзүндө алгандыгын эске алуу менен төлөмдүн өлчөмүн аныктоо жолу менен лицензияны кармагандыгы үчүн төлөмгө кайтарым күчтү берүү жөнүндө жаңылыш ырастоосу талашка түшкөн ченемдердин мазмунун туура эмес түшүнүп алуусунун натыйжасынан улам болуп турат.

5. Арыз ээси, ошондой эле, талашка түшкөн ченемдер менен Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 1-бөлүгү бузулуп жатат деп көргөзгөн, анда адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин жокко чыгаруучу же кемсинтүүчү мыйзамдарды кабыл алууга тыюу салган.

Кемсинтүү деген түшүнүктүн алдында, алардын укуктук эмес чектөөсү менен шартталган бул укуктардын негизги мазмунунун сапаттуу мүнөздөмөсүнүн категориялык жана регулятивдик маанисин түшүнүү керек.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын Конституциясында каралгандан башка максаттарда жана андан ашкан даражада укуктарга жана эркиндиктерге мыйзам менен чектөө коюуга тыюу салынат.

Бул жобо адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин чектеген жалгыз укуктук шайман катары мыйзамдардын бардыгын караган

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын жоболору менен тутумдук байланышта каралышы керек (20-берененин 2-бөлүгү).

Конституциялык палата арыз ээси тарабынан талашка түшкөн ченемдер Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 1 жана 3-бөлүктөрүнө карама-каршы келет деп табуу жөнүндө талабын негизсиз деп эсептейт, анткени талашка түшкөн ченемдер жаңы милдеттерди орнотуп жаткандыгына жана арыз ээсинин укугун кемсинтүүчү же чектөөчү ченем катары каралбай тургандыгына байланыштуу түздөн түз конституциялык мааниге ээ эмес деген жыйынтыкка келди.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун, 8 жана 9-бөлүктөрүн «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 41, 46, 47, 48, 51, 52-беренелерин жетекчиликке алып, Конституциялык палата

Ч Е Ч Т И:

1. «Жер казынасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 53-беренесинин 2-бөлүгү жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2012-жылдын 14-декабрындагы №834 «Жер казынасын пайдалануу чөйрөсүндө ченемдик укуктук актыларды бекитүү жөнүндө» токтому менен бекитилген «Жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияларды кармоо үчүн төлөмдү эсептөөнүн жана төлөөнүн тартиби жөнүндө» Жобонун 12-пункту Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 5-бөлүгүнө, 20-беренесинин 1 жана 3-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Чечим акыркы, даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык

жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга жатат.

4. Чечим Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Конституциялык палатанын расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысына» жарыялансын.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ

Бул иш боюнча судья Ч.А. Айдарбекова жана Э.Ж. Осмонбаевдин өзгөчө пикирлери бар (төмөндөгүнү караңыз).

«Палладекс КР» жоопкерчилиги чектелген коомунун жана «Текстоник» жабык акционердик коомунун кайрылуусуна байланыштуу «Жер казынасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 53-беренесинин 2-бөлүгүнүн жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2012-жылдын 14-декабрындагы №834 токтому менен бекитилген «Жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияларды кармоо үчүн төлөмдү эсептөөнүн жана төлөөнүн тартиби жөнүндө» Жобонун 12-пунктунун конституциялуугун текшерүү жөнүндө иш боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Чечимине Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьясы Ч. А. Айдарбекованын

Ө З Г Ө Ч Ө П И К И Р И

1. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы «Палладекс КР» жоопкерчилиги чектелген коомунун жана «Текстоник» жабык акционердик коомунун кайрылуусуна байланыштуу «Жер казынасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 53-беренесинин 2-бөлүгүнүн жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2012-жылдын 14-декабрындагы №834 токтому менен бекитилген «Жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияларды кармоо үчүн төлөмдү эсептөөнүн жана төлөөнүн тартиби жөнүндө» Жобонун 12-пунктунун конституциялуугун текшерүү жөнүндө чечимди кабыл алуу менен, укуктун айрым принциптерин толугу менен ачып берген жок, Ушуга байланыштуу Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбеген талашка түшкөн ченемдерди тааныган корутундуга келген.

Бул чечимге төмөнкү аргументтерден курулган менин өзгөчө пикирим бар.

Кыргыз Республикасынын Конституциясы, мамлекетти адам укуктары жана эркиндиктери эң жогорку баалуулук, ал эми мамлекеттин негиз салуучу

конституциялык милдети – адамдын жана жарандын укугун жана эркиндигин урматтоо, камсыз кылуу жана коргоо деп санала турган демократиялык укуктук мамлекет деп жарыялоо менен, аны менен жарандардын мамлекеттик бийлик органдары менен болгон өз ара мамилесин жөнгө салган мыйзамдардын сапатына өзгөчө талаптарды коет, алар мыйзам тарабынан гана чектелиши мүмкүн жана улуттук коопсуздукту, коомдук тартипти коргоо, калктын саламаттыгын жана адеп-ахлагын сактоо, башка адамдардын укуктары менен эркиндиктерин коргоо максатында чектелет (16-берененин 1, 2-бөлүктөрү жана 20-берененин 2-бөлүгү).

Компетенциясына экономикалык мамилелерди ченемдик-укуктук экономикалык мамилелерди, анын ичинде салыктарды жана төлөмдөрдү жөнгө салуу таандык болгон мыйзам чыгаруучу, салык саясатынын конкреттүү багыттарын жана мазмунун тандоодо кеңири дискрецияга ээ, бирок бул маселелерди чечүү учурунда аны кароо эркиндиги жалпы жана атайын конституциялык принциптер менен чектелет, алар ага кайрылган укуктук жөнгө салууну орнотуу учурундагы талаптарды аныктайт.

Мындай талаптардын бири болуп, мыйзам чыгаруучунун Кыргыз Республикасынын Конституциясынын приматын колдонуу болуп саналат, бул демек, мыйзамдар жана башка ченемдик укуктук актылар Кыргыз Республикасынын Конституциясынын негизинде, анын принциптери жана ченемдерине ылайык кабыл алынышы керек; бул талапты аткарбоо Конституцияга карама-каршы келген мындай мыйзамдарды жана башка ченемдик укуктук актыларды таанууга алып келет, жана, Ушуга ылайык Кыргыз Республикасынын аймагында мындай актылардын колдонулушун жокко чыгарат (Конституциянын 6-берененин 1, 2-бөлүктөрү, 97-берененин 9-бөлүгү).

Андан кийинки, андан кем эмес, мыйзам чыгаруучу кармай турган маанилүү принцип – бул «мыйзам өткөн мезгилге карата колдонулбайт» укуктук принцибин кармоо. Бул принцип, кабыл алынган мыйзамдар жана башка ченемдик укуктук актылар мыйзамдын же башка ченемдик укуктук

актынын күчүнө киргенге чейинки келип чыккан мамилелерге өз аракеттерин таратууга мүмкүн эмес деп болжолдойт. Баарынан мурда, бул принциптин аракетин укук мамилелеринин субъектилери курч сезишет, алардын мамилелери укук мамилелери келип чыккан аралыктын ар кайсы убагында кабыл алынган ченемдик укуктук актыларды жөнгө салуунун алдына туш келет. Конституциялык принцип маанисинен алып караганда мыйзамга кайтарым күч берүү элементтерин мүнөздөөчү болуп саналышат: ченемдик укуктук акты тарабынан кабыл алынган укук мамилелеринин субъектилери үчүн жаңы милдеттерди белгилөө, ченемдик укуктук акты тарабынан кабыл алынган укук мамилелеринин субъектилеринин жоопкерчилигин оордотуу (Конституциянын 6-берененин 5-бөлүгү).

Баарынан мурда белгилей кетүү керек, жалпы эреже боюнча мыйзамга кайтарым күч берүү кадимки болуп саналбайт, ал өзүнчө мүнөзгө ээ; бул принципти колдонуу мыйзам чыгаруучунун артыкчылыктуу укукка гана таандык болуп саналат, бул учурда же мыйзамдын текстинде убакыттагы мындай аракет жөнүндө атайын көргөзмө камтылышы керек, же мыйзамдын күчүнө кириши жөнүндөгү ченемдик укуктук актыда ушундай ченем камтылышы керек. Мыйзамдын кайтарым күчү жалпысынан адам менен мамлекеттин ортосунда пайда болгон мамилелерде колдонулат жана мунун бардыгы адамдын гана кызыкчылыгында жасалат.

Мыйзамга же башка ченемдик укуктук актыга кайтарым күч берүүгө тыюу салуунун конституциялык ченеминин маанисинен алып караганда, бул принцип универсалдуу аракетке ээ экендиги жана Кыргыз Республикасынын аймагында кабыл алынган бардык мыйзамдарга жана ченемдик укуктук актыларга тиешеси бар экендиги келип чыгат.

Муну менен бирге, Кыргыз Республикасынын Конституциясы 13-беренесинин 3-бөлүгүндө мыйзам чыгаруучу тарабынан салыктарды орнотуу учурунда кармоосун карайт, бул укук мамилелеринин бул түрүн конституциялык мааниге ээ коргоого ээ өзгөчө категориясына чыгарат, бул мына ушул салык мамилелериндеги бул ченемдин өзгөчө маанилүүлүгүн

көргөзөт. Өзгөчө бул ишкердик ишмердүүлүк жүргүзгөн салык төлөөчүлөр үчүн актуалдуу, анткени алар экономикалык ишмердүүлүк жүргүзүү шартын өз убагында баалай билиши керек жана алар өз аракеттери менен салыктарды төлөө боюнча милдеттерди алганга чейин аныкталган бир корутундуларды жасашы керек. Экономикалык эркиндик анын конституциялык – укуктук маанисинде экономикалык ишмердүүлүк жүргүзүүдөн кепилденген натыйжа алууну аныктабаса да, атайылап жана негизделбеген тобокелдиктерден коргоону божомолдойт, булар элдик бийликтин органдарынын чечимдери жана аракеттери тарабынан нормалдуу (түзүлгөн) режимди бузушат, анын ичинде салык жөнгө салуусундагы мындай өзгөрүүлөрдөн, булар экономикалык ишмердүүлүктүн тиешелүү субъектилерине жаңы шарттарга өз убагында ыңгайлаштырууга мүмкүнчүлүк бербейт. Салык төлөөчү чарба ишмердүүлүгүн пландаштырууну уюштуруу максатында өзүнүн салык милдеттеринин курамы жана мазмуну менен өз убагында кабардар болушу керек, анткени ал экономикалык ишмердүүлүк жүргүзүүнүн алкагында ага байланышкан чыгымдарды алдын ала эске алуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болушу керек. Фискалдык төлөмдөрдү төлөөгө кеткен чыгымдар күтүүсүз мүнөзгө ээ болбошу керек, алар экономикалык эркиндикти ишке ашыруу үчүн жеңилгис тоскоолдук катары чыгышы мүмкүн.

Мына ушундан алып караганда, салык төлөөчүлөр катарында жарандардын жана алардын бирикмелеринин конституциялык укуктары ченемдик укуктук актылардын даярдануу жана күчүнө кирүүсүнүн өзгөчө тартибин болжолдойт, аларга тиешелүү салыктарды төлөө милдети жүктөлгөн.

2. Лицензиялык төлөмдөрдү төлөөнүн укуктук табияты, негизинен лицензияны кармаганы үчүн, бул иш боюнча текшерүү предметинин ажыралгыс бөлүгү болуп саналат жана укуктук бул маселеси боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы тиешелүү укуктук позициясын иштеп чыгууну болжолдогон.

«Жер казынасы жөнүндө» талашка түшкөн Мыйзамынын (4-берене) жоболорунан улам лицензиялык төлөмдөр, ушул Мыйзамга жана «Салыктык эмес төлөмдөр жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамына ылайык жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияны кармоо үчүн лицензиат тарабынан төлөнүүчү төлөм болуп саналат. Өз кезегинде «Салыктык эмес төлөмдөр жөнүндө» Мыйзамы төлөм - бул мамлекеттик милдеттерди аткаргандыгы үчүн мамлекеттик органдардын көрсөткөн кызматынан пайдалануучу юридикалык жактар жана кишилер мезгил-мезгили менен төлөй турган акчалай салым деп карайт (2-берене). «Кыргыз Республикасындагы бюджеттик укуктун негизги принциптери жөнүндө» Мыйзамы салыктык эмес кирешелерди, мыйзамдарда каралган Кыргыз Республикасынын республикалык жана жергиликтүү бюджетке түшкөн, ошондой эле Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык мамлекеттик бийлик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына кызмат көрсөтүүдөн жана иш аткаруудан түшкөн акча каражаттарын аныктайт (19-берене).

Ошентип, салык эмес төлөм (квази-салык) – бул милдеттүү төлөм, ошентсе да мамлекеттин салык тутумуна кирбейт жана салык эмес, башка мыйзамдар менен орнотулган. Салык болуп эсептелбеген, бирок алардын төлөөчүлөрү үчүн сапаты менен ээ болгон башка төлөмдөрдү киргизүү сөзсүз түрдө конституциялык негизге ээ болушу керек. Салыктар менен төлөмдөр, Кыргыз Республикасынын Конституциясы ар бир жаранды мыйзамдуу орнотулган салыктар менен төлөмдөрдү төлөөгө милдеттендиргенинин күчүнөн улам орнотулат (55-берене). Эгер Кыргыз Республикасынын Конституциясында мындай төлөмдү милдеттендирген негиз жок болсо, салык же топтом болуп саналбаган кандайдыр бир башка төлөмдөрдү төлөөгө, эч ким бийликке жана багынууга негизделген административдик мамилелердин алкагында мажбурланбашы керек. Ушуга байланыштуу мыйзам чыгаруучуга, бюджеттердин кирешесинин салык эмес булагы болуп

саналган мындай төлөмдөрдү төлөө боюнча милдеттенменин мүнөзүн ачуу маанилүү болуп эсептелет.

Аны менен бирге, мыйзамдарга кайтарым күч берүүнүн жалпы принциптери салык эмес төлөмдөрүн төлөө тартибин орноткон мыйзам чыгаруучу актылар үчүн да аракеттенет. Мындай төлөмдөр салыктарга таандык болбосо дагы, бул төлөмдөрдүн мазмундуу белгилери - мыйзам тарабынан орнотулушу, милдеттери жана максаттуу мүнөзү – аларга салыктардын укуктук режимин жайылтууга мүмкүндүк берет. Ушуга окшогон төлөмдөрдү орнотуу учурунда бардык финансылык жүктөргө жана жарандардын укугун жана эркиндигин чектөөгө мыйзамдуу жөнгө салууга болгон конституциялык талаптар аткарылышы керек экендигин билдирет.

Төлөмдүн тигил же бул түрүнүн укуктук табиятынын көйгөйү, биздин учурда жер казынасын колдонуу үчүн лицензиялык төлөм, жалгыз гана теориялык болуп саналбайт, ал маанилүү практикалык мааниге ээ. Каралып жаткан төлөм кандай укуктук табиятка – салык, топтом же салык эмес төлөмгө ээ экендигинен, негизинен, бул төлөмдү төлөбөй коюу же өз убагында төлөбөй коюунун кесепеттери, төлөбөгөндүгү үчүн жоопкерчиликке тартуу тартиби, төлөөчүгө карата көзөмөлдөөчү мамлекеттик органдардын ыйгарымдары, ашыкча төлөнгөн сумманы кайтарып берүү тартиби жана башкалар көз каранды. Кандайдыр бир төлөмдү тигил же бул укуктук таризге киргизүү (төлөмдүн укуктук табиятын аныктоо) көп жагынан төлөм жүргүзүлө турган максаттардан көз каранды болот.

3. Кыргыз Республикасынын гана менчигинде турган жер казынасын коргоонун конституциялык кепилдиги мыйзам тарабынан тыюу салынбаган ишкердик же экономикалык ишмердүүлүктү аткарганда бул жаратылыш ресурстарын колдонуудан толугу менен баш тартуу дегенди түшүндүрбөйт (Конституциянын 12-берененин 5-бөлүгү). Жер казынасын пайдалануу сыяктуу тармакта ишмердүүлүгүн жүргүзүүнүн тартибин жана шарттарын аныктап, мыйзам чыгаруучу – юридикалык теңчилик, башка адамдардын

кызыкчылыгына зыян келтирүү менен укуктарды кыянаттык менен тыюу салуу конституциялык принциптеринен алып караганда, - бул ишмердүүлүктү жүргүзүүнүн объективдүү өзгөчөлүктөрүн эске алган жер казынасын колдонуунун оптималдуу укуктук режимин орнотууга чакырылган. Ошентип, Конституциядан келип чыккан юридикалык теңчилик жана адилеттүүлүк принциптери менен Кыргыз Республикасынын дагы адамдардын жана жарандардын укуктары жана эркиндиктерин ишке ашыруу негизделген жана укуктук аныкталгандыктын зарылдыгын шарттайт жана ага байланыштуу салык жана башка фискалдык мамилелер тармагындагы мыйзамдуу жөнгө салуунун алдын ала айкындыгын шарттайт, алар, бир жагынан, фискалдык кызыкчылыкты ишке ашырууга жана ага байланыштуу мамлекеттин элдик маанилүү кызыкчылыктарын ишке ашырууга байланышкан, экинчи жагынан, анын бардык катышуучуларынын ортосундагы өз ара ишенимдин жогорку деңгээлин колдоо жана жарандык айлануунун туруктуулуктун негизинде жалпы экономикалык тутумду өнүктүрүү үчүн конституциялык баалуулуктардын акылга салынган макулдугун камсыз кылышы керек.

Кеп мамлекет сыяктуу укук мамилелеринин катышуучусу жөнүндө болуп жаткан учурда, толугу менен жарандардын мамлекетке жана мыйзамга болгон ишенимин колдоо принциби колдонулушу керек. Бул принциптин мааниси, укуктук мамлекеттин элементи катары, мамлекет тарабынан мындай мыйзам жаратуунун жол берилбегендиги болуп саналат, бул жаран же юридикалык жак үчүн кандайдыр бир тузак да болуп саналат; адам өз ишмердүүлүгүн, өзү чечим кабыл алып жатканда же аракеттерди жүргүзүү учурунда көрө албай калган укуктук кесепеттерге туш болбой тургандыгына ишенип туруп жүргүзгүдөй; жаран ал тарабынан жүргүзүлүп жаткан ишмердүүлүк мыйзамдарга ылайык келе тургандыгына жана келечекте мыйзамга ылайык келет деп тааныла тургандыгына ишеним менен иштей алса. Кабыл алынып жаткан жаңы мыйзамдар укук мамилелеринин субъектер үчүн күтүүсүз болбошу керек, алардын бул мыйзамдарга баш ийбестигин же

кабыл албоочулугун жаратпаш керек. Жарандардын мамлекетке жана мыйзамга болгон ишенимин колдоо принциби мыйзамдын ишенимдүүлүгүнө негизделет, ал алардын коопсуздугун кепилдейт. Мыйзамдын ишенимдүүлүгү мыйзам чыгаруучу актылардын туруктуулугун гана болжолдобостон, мыйзам чыгаруучунун аракеттерин көрө билүү жана өз аракеттерин жоромолдоо мүмкүнчүлүгү үчүн шарттарды болжолдойт.

Жарандардын мамлекетке жана мыйзамга болгон ишенимин колдоо принцибинин маанилүү түзүүчүлөрү болуп, мыйзамга кайтарым күч берүүгө тыюу салуу жана мыйзамдуу алынган укуктарды бузууга тыюу салуу болуп саналат. Мыйзам чыгаруучу, мыйзам кабыл алып жатып, жарандардын мамлекетке жана мыйзамга болгон ишенимин колдоо конституциялык принцибинин мазмунун жана маанисин эске алышы керек. Мына ушундай шарттарда гана инсандын эркиндигин ишке ашыруу мүмкүнчүлүгү ишке ашат, ал өз каалоосуна ылайык өз маселелерин чечет жана өз чечимдери үчүн жоопкерчилик тартат, ошондой эле көз карандысыз сарамжалдуу инсан катары, адам үчүн укуктук тартипти кармоо жолу менен анын ар намысын сактап калат.

Ошентип, мыйзамдарды жана башка ченемдик укуктук актыларды кабыл алуу, анын ичинде жер казынасын пайдалануу тармагында, жарандардын мамлекетке жана мыйзамдарга болгон ишенимин колдоо конституциялык принцибине дагы негизделиши керек, бул алардын чыныгы жана натыйжалуу аткарылышын эң мыкты түрдө камсыз кылат.

4. Жер казынасын пайдалануу тармагындагы ыйгарымдуу мамлекеттик орган тарабынан берилген лицензияны кармаганы үчүн лицензиялык төлөмдү киргизүү мыйзам чыгаруучунун талашсыз дискрециясы болуп саналат, ал мындай укуктук жөнгө салуу аркылуу, жер казынасын юридикалык жактарга колдонуу укугун кармоого болжол алган, жана буларда ал 2012-жылдын 17-сентябрында берилген лицензиянын негизинде келип чыккан өз ыйгарымдарынын чегинен чыкпайт.

Бирок, лицензиялык төлөмдөрдү, анын ичинде ушул мыйзам күчүнө киргенче берилген жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияларга карата төлөө мөөнөтүн эсептөө лицензиялардын биринчи жолу берилген күнүнөн башталат деп мыйзамдын талашка түшкөн ченемин көргөзүү менен, мыйзам чыгаруучу «Жер казынасы жөнүндө» Мыйзамдын мыйзамдуу күчүнө киргенге чейинки лицензияга ээ болгон адамдардын абалын төмөндөттү, ошону менен, жарандардын мамлекетке жана мыйзамга болгон ишенимин колдоо конституциялык принцибин да бузду.

Мыйзам күчүнө кирген күнгө чейин, бул мыйзам аракеттенген мезгилдеги келип чыга турган мамилелерди да, ошондой эле мындай жөнгө салуу мыйзамдуу күчүнө киргенге чейин келип чыга турган созулган мамилелерди бирдей жөнгө салып турушу керек. Бул учурда, эгер жаңы фискалдык төлөмдөрдү киргизе турган, салыктар жана топтомдор сыяктуу элдик-укуктук төлөмдөрдүн белгисине ээ жаңы укуктук жөнгө салуу жер казынасын колдонуу укугун алып алган жарандардын укугуна жана эркиндигине чоң көңүл менен мамиле кылуу керек, бул учурда кандай гана жагдай болбосун, түз да, кыйыр да мыйзамга кайтарым күч берилбеши керек, анткени, бардык эле жаңы төлөмдөр жер казынасын колдонуу укугун колдонгону үчүн төлөө жүгүн көбөйтөт, жана ага ылайык, укук ээлеринин абалын төмөндөтөт.

Ошентип, «Жер казынасы жөнүндө» Мыйзам менен «Жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияларды кармоо үчүн төлөмдү эсептөөнүн жана төлөөнүн тартиби жөнүндө» Жобонун талашка түшкөн ченемдери, аталган ченемдик укуктук актылардын күчүнө кирген күнүнө чейин берилген жер казынасын колдонуу үчүн лицензия берүү күнүнө карата лицензиялык төлөм төлөө мөөнөтү таандык болгон ченемде, жарандардын мамлекетке жана мыйзамдарга болгон ишенимин колдоо конституциялык принциптерине, ага ылайык, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 5-бөлүгүнө карама-каршы келет.

Судья

Ч. Айдарбекова

**«Палладекс КР» жоопкерчилиги чектелген коомунун жана «Текстоник»
жабык акционердик коомунун кайрылуусуна байланыштуу «Жер
казынасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 53-
беренесинин 2-бөлүгүнүн жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн
2012-жылдын 14-декабрындагы №834 «Жер казынасын пайдалануу
чөйрөсүндө ченемдик укуктук актыларды бекитүү жөнүндө» токтому
менен бекитилген, «Жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияларды
кармоо үчүн төлөмдү эсептөөнүн жана төлөөнүн тартиби жөнүндө»
Жобонун 12-пунктунун конституциялуугун текшерүү жөнүндө иш
боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык
палатасынын судьясы Э. Ж. Осмонбаевдин**

Ө З Г Ө Ч Ө П И К И Р И

1. Коомдун эмгек жана коммерциялык ишмердүүлүк мамилелеринин негизинде болгон постулаттардын жана ченемдердин тутуму узакка созулган тарыхый мезгилдин ичинде цивилизациянын өнүгүүсү менен адамдардын белгилүү салттарга жана үрп-адаттарды атайылабастан колдонуунун негизинде жыйналып келген. Жеке менчик жана экономикалык эркиндик адамдын эмгек жана ишкердүүлүк активдүүлүгүнүн кубаттуу кызыктыргычтары болуп чыккандыктан, бул коомдо эмгектин ролу, финансылык ийгиликке жана кирешеге умтулууну, байлыкты көбөйтүү жана менчиктин чогулуусуна ашыкча ой жүгүртүүгө жана жогору баалоого алып келди. Жыйынтыгында мамлекет жана бизнестен турган коомдун ортосунда кийинчерээк жалпыга милдеттүү, укуктук мүнөзгө ээ болгон ишкер мамилелердин бир катар принциптери келип чыкты, мында Кыргыз Республикасы дагы четте калбайт.

Кыргыз Республикасынын Конституциясы тарабынан бекитилген

экономикалык эркиндикке, эмгек эмгектенүүгө жана өзүнүн мүмкүнчүлүктөрүн пайдаланууга, жеке менчикке кол тийбестикке, салык жана топтомдорду төлөө милдеттерине болгон укуктар (6, 12, 42, 55-беренелер) жаңы милдеттемелерге кайтарым күч берүүгө жол берүү мүмкүн эместиги тууралуу конституциялык талаптар менен биргеликте мамлекет жана бизнестен дүйнө жүзүндө тарыхый жактан калыптанып калган, өнөктөштүк, бизнести чынчыл жана ачык жүргүзүүнүн негизинде, мамлекеттин жүргүзүп жаткан саясат жана бизнес тармагындагы аракеттерге, анын катышуучуларынын кадыр-баркын жана кызыкчылыктарын урматтоого жоопкерчилигин, «оюн шарттарын» арткы дата менен өзгөртүүнүн мүмкүн эместигинде жаткан жүрүм-турум эрежелерин сактоону талап кылат. Бул эрежелердин бардыгы албетте, түз эле келип чыгат жана жогоруда көрсөтүлгөн конституциялык аныктоолордон туунду болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы тарабынан «Жер казынасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 53-беренесинин 2-бөлүгүнүн жана «Жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияларды кармоо үчүн төлөмдү эсептөөнүн жана төлөөнүн тартиби жөнүндө» Жобонун 12-пунктунун конституциялуу экендиги тууралуу кабыл алынган чечимдин негизинде болгон жогоруда көрсөтүлгөн аргументтер бери дегенде эле таң калууну пайда кылат, ал эми мындан ары талаштуу ченемдерден келип чыккан мамилелердин алгылыктуулугу ааламдык экономикалык мааниден алганда эле эмес, ошондой эле эң жогорку юридикалык күчкө ээ болгон жана түздөн-түз таасири бар Кыргыз Республикасынын Конституциясынын өзүнүн Негизги Мыйзам катары аброй үчүн дагы олуттуу терс кесепеттерге алып келет (6-берененин 1-бөлүгү).

2. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын бул иш боюнча иш жүзүндө бардык укуктук позициясы төмөндөгүдөй: «Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан бекитилген

лицензиялык төлөмдү жүргүзүү методикасы «Жер казынасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 53-беренесинин талаптарына ылайык аныкталган жана жер казынасын пайдаланууга болгон лицензиянын иш жүзүндө алган учурунун эсептөөнү караган. Мыйзам чыгаруучунун төлөмдү аныктоого карата мындай мамилеси адилеттүү болуп эсептелет жана бир жер казынасын пайдалануучулардын башкалардын алдында артыкчылыгын жокко чыгарат жана жер казынасын пайдалануу укугун жаңы гана алган жер казынасын пайдалануучулардын укугун басмырлабайт. Ошондуктан, лицензиялык төлөмдүн баасын аныктоодо мыйзам чыгаруучу тарабынан колдонулган ыкма төлөмдү эсептөө методикасына гана тиешелүү, ал аркылуу лицензияны кармаганы үчүн төлөмгө кайтарым күчтү бере албайт».

Бул тезистин маанисинен лицензияны төлөмдү эсептөө методикасы аркылуу кармагандыгы үчүн төлөмгө кайтарым күчтү берүү мүмкүн эместиги тууралуу ишенимдер билдирүү мүнөзүн гана алып жүрөт жана эч кандай аргументи жок, башкысы «Эмне үчүн?» деген суроого жооп бербейт. Укуктук эмес категория тарабынан колдонулган контексттеги адилеттүүлүк ченемдери Конституциялык палатанын укуктук позицияларынын негизинде жатууга мүмкүн эмес, анткени укук маселелерин гана чечүү менен ал укуктук эмес мүнөздөгү түшүнүктөргө жардам бербейт. Ушул эле себепке байланыштуу жүйөлүүчү бөлүгүндө укуктук аргумент катары мыйзам чыгаруучу тарабынан лицензия алуучуларга оптималдаштыруу үчүн лицензиялык аянттарды берүү фактысынын болушу орунсуз көрүнөт.

3. Ушул тапта бардык цивилизациялуу мамлекеттерде кабыл алынган укуктук тариз уюшкан коом үчүн баардыгы үчүн милдеттүү болгон жүрүм-турум эрежелерин түзүү мүмкүнчүлүгүн берүүчү мыйзам болуп саналат.

Мыйзам өзүнүн аракеттеринин баштапкы жана акыркы пункттарына ээ. Мыйзам кайсы убакыттан баштап колдонула баштайт жана аны кайсы убакыттан баштап андан ары колдонбош керектиги тууралуу маселе укуктук дагы, ошондой эле тажрыйбалык аспектилерден алганда дагы өзгөчө

маанилүү.

Мыйзамынын аракеттеринин баштапкы учурунун негизинде Кыргыз Республикасынын Конституциясы анын милдеттүүлүгү анын мазмуну менен таанышуу мүмкүнчүлүгүнөн көз каранды болгон принципти түптөдү. Ошондой эле, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 4-бөлүгүндө «Мыйзамдарды жана башка ченемдик укуктук актыларды расмий жарыялоо алардын күчүнө кириши үчүн милдеттүү шарт болуп эсептелет» деп аныкталган.

Мыйзамдын баштапкы жана чегине жеткен учур - аракеттерин аныктоо чек аралар тууралуу маселелерди чечет, анда жаңы чыгарылган мыйзам колдонулушу мүмкүн. Ал күчүнө кирген учурдан тартып мындан ары жокко чыгарылган же алмаштырылган мыйзамдарга орун жок, бул жөнгө салуу жаңы мыйзамга жүктөлгөн коомдук мамилелерге канчалык тиешелүү болсо дагы, ал өзү дагы учурда күчүн жоготкон мыйзам үстөмдүк кылып турган мезгилге тиешеси болбошу керек. Бул укуктук доктрина «мыйзам өткөн мезгилге карата колдонулбайт» – түшүнүгүндө туюнтулуп жатат. Бул түшүнүктүн негизги баалуулугу ар бир адам өзүнүн жүрүм-турумун алдын ала белгиленген эрежелер менен биргелешип түзө алат. Эгерде белгиленген эле эмес, келечекте белгилениши мүмкүн болгон ченемдерди эсепке алууга туура келе турган болсо бул мүмкүнчүлүк ошол замат жоголот.

Ошону менен бирге жаңы мыйзамга кайтарым күчтү берүү – мыйзам чыгаруучунун эрки экендигин танууга болбойт, бирок бул Конституция тарабынан белгиленген чектерде гана жүрүшү мүмкүн. Ал эми андан «Жаңы милдеттерди же оордотуучу жоопкерчиликти белгилөөчү мыйзам же башка ченемдик укуктук акты өткөн мезгилге карата колдонулбайт.» деп келип чыгат (Конституциянын 6-беренесинин 5-бөлүгү). Бул мыйзам чыгаруучунун мыйзамды кароо чектери так чектелген жана жаңы финансылык жүктөрдү киргизүүдө же укуктук жоопкерчиликти кайсы гана болбосун тариздерин күчөтүүдө аларды кайтарым күчтү мүмкүн эместигин билдирет. Ошол эле

учурда мындай мыйзамдарды мыйзамда бул тууралуу түздөн-түз көрсөтмө берүү жолу менен кайтарым күчтү эле эмес, ошондой эле өзүнүн мааниси боюнча тескери күчкө ээ болгон укук ченемдерин кабыл алуу жол бергис болуп саналат.

Конституцияда мыйзамдарды кайтарым күчтү бербөө тууралуу эрежелер жаңы милдеттемелерге ылайык анын салык укук мамилелериндеги өзгөчө маанилүү экендигин көрсөтөт. Бул ишкердик ишмердүүлүк жүргүзүп жаткан салык төлөөчүлөр үчүн өзгөчө актуалдуу, анткени Конституция аларга бизнес жүргүзүү шарттарын өз учурунда баалоо жана алар өзүнүн аракеттери менен салык жана салык эмес төлөмдөрү боюнча милдеттемелерге ээ болгон учурга чейин жыйынтык чыгаруу мүмкүнчүлүгүн берет. Ошону менен салык төлөөчүгө мыйзам чыгаруудагы өзгөрүүлөр менен таанышуу үчүн жана ишке жаңы шарттарда тиешелүү даярдык көрүү кепилдиги берилет. Ошондуктан мыйзам чыгаруу актылары эгерде алар жаңы төлөмдөрдү белгилесе, алардын ставкаларын жогорулатат же салык төлөөчүлөрдүн абалын башкача жол менен начарлатып жатса, түздөн-түз дагы, башка эч кандай түрүндө дагы кайтарым күчкө ээ боло албайт. (Лицензияны кармагандыгы үчүн киргизилген төлөмдүн мазмундуу белгиси – мыйзам тарабынан милдеттүүлүк, максаттуу мүнөздүн белгилениши болуп саналат жана ишкердиктин субъектилерине таандык – бул аларды салык укуктук мамилелеринин тутумдарынан ажыратпоого мүмкүнчүлүк берет).

Ошентип, салык жана салык эмес төлөмдөрүнүн учурдагы тутумуна эркин өзгөртүүлөрдү киргизүүнүн жол бергистиги Кыргыз Республикасынын Конституциясынан түздөн-түз келип чыгат жана өзгөчө маанилүү милдетти аткарууга - ишкердик ишмердүүлүктүн субъектилеринде, ошол эле учурда чет өлкөлүк инвесторлордун мыйзамга жана мамлекеттик органдардын аракеттерине ишенимдин тиешелүү деңгээлин колдоого арналган.

Жарандардын мамлекетке болгон ишеним принциби теориялык

аспектиден алганда юридикалык презумпция болуп саналат жана укуктук мамлекеттин негизги элементтеринин бири болуп саналат. Ишеним принцибинин мазмуну мамлекеттин жарандардын туруктуулук, адилеттүүлүк жана укуктук жөнгө салуулардын белгилүү экендигине карата күтүүлөрүнө ылайык ак ниеттүүлүк менен аракеттенүүгө милдеттүүлүгүн пайда кылат.

4. Эгерде «Жер казынасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 53-беренесинин 2-бөлүгүндө «Лицензиялык төлөмдөрдү, анын ичинде ушул Мыйзам күчүнө киргенче берилген жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияларга карата төлөө мөөнөтүн эсептөө лицензиялардын биринчи жолу берилген датасынан баштап жүргүзүлөт.» деп айтылган, ошондой эле «Жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияларды кармоо үчүн төлөмдү эсептөөнүн жана төлөөнүн тартиби жөнүндө» Жобосунун мазмунуна кайрылсак, алар лицензиялык төлөмдү которууда аны жогоруда белгиленген талаштуу ченемдер менен киргизгенден кийинки убакытты киргизүүгө анык көрсөтүүнү камтыгандыгы ачык эле көрүнүп турат.

Ошентип, талаштуу ченемдер, биринчиден жаңы финансылык оордук алып келет, экинчиден, төлөөчүнүн абалын начарлатат, үчүнчүдөн, өзүн аракеттерин аларды аракетке киргизгенге чейин келип чыккан мамилелерге жайылтат, бул Кыргыз Республикасынын Конституциясынын көз карашынан алганда жол бергис болуп саналат, ага ылайык, Кыргыз Республикасынын Конституциясына түздөн-түз карама-каршы келет.

5. Ошондой эле жергиликтүү калктын көйгөйлөрүн чечүүдөгү мындай мамиле адекваттуу эместигин, жаңы коркунучтарды пайда кылаарын жана эң башкысы эң маанилүү конституциялык принциптердин бирине карама-каршы келерин өзгөчө белгилей кетүү керек.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 5-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык мамлекет жана анын органдары коомдун кайсы бир бөлүгүнө эмес, бүткүл коомго кызмат кылат. Бул мамлекеттик мамиленин мааниси коомдун жалпы тең салмакталган өнүгүүсүн камсыздоодо турушун

билдирет. Кабыл алынган модель аймагында пайдалуу кендери жайгашкан конкреттүү жергиликтүү коомдордун финансылык абалын жогорулатууга мүмкүнчүлүк берип жатса дагы, ошол эле учурда киреше берүү белгиси боюнча коңшу коомдордун каршылашуу коркунучун пайда кылат. Жыйынтыгында аракеттенип жаткан укуктук жөнгө салуу мамлекеттин бийликтин тигил же бул аймакта пайдалуу кен байлыктарды иштеп чыгуу маселелеринде мыйзамдуулукту орнотууга жарамсыздыгына күбө болот жана ишкердиктин субъектилеринин эсебинен мамлекеттик бийлик органдарынын тиешелүү чечимдерине каршы чыккан жергиликтүү калктан төлөп кутулуу аракети катары көрүнөт.

Судья

Э. Ж. Осконбаев